

עלון מס' 24
מופץ ב 600 עותקים
בטבריה

דעת כהן

פרשת משפטים - כד' שבט תשפ"ה

לע"נ מר"ן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

הרב יוחנן כהן שליט"א

ראש כולל אמת ליעקב וראש כולל תורת שלמה

אופק טבריה

הדלקת נרות 58 : 4

צאת שבת 06 : 06

ר"ת 41 : 06

שבת שלום

דבר הלכה

"כל אלמנה ויתום לא תענון" (כ"ב כ"א).

יש לחקור עד מתי נקרא יתום לענין זה שאסור לצער אותו וכן שיהיה מותר לו לקחת ממון מקופה מקרן של יתומים ? הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ו ה"י) כתב וז"ל: עד אימתי נקראים יתומים לענין זה לעבור על איסור "יתום לא תענון" עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך עליו ולאמנן ולהטפל בהן, אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים . בשו"ת פנים מאירות (ח"א סימן ל"ז) כתב שמדברי הרמב"ם נראה שאשה נשואה דכל צרכיה על בעלה, אין היא בכלל יתומים, וכן דרך לשון בני אדם כן, דעל אדם גדול שיועד לישא וליתן, וכן אשה שיש לה בעל לאו בכלל יתמי אינון . ובכף החיים (סימן קנ"ו ס"ק י"ד) הביא בשם הפתח הדביר, וכן כתב בשבט בנימין (סוף סימן רכ"ט) שלאחר עשרים שנה לא הוי יתום, וקודם עשרים כל אחד לפי חריפותו . ולגבי לקחת כסף מקרן של יתומים הגר"י זילברשטיין שליט"א כתב בספרו חשוך חמד על מסכת נדרים (דף פ"ט ע"ב) שהולכים אחר דעת התורמים, וכהיום סתם בני אדם שהם תורמים לקרן של יתומים דעתם שיתומים נקראים עד לחתונתם, כי אין הדרך לבחורים ונערות להתעסק בעצמם, ואין להם מי ישעזור להם בממון לצורך נישואיהם, אבל לאחר הנישואין כבר אינם בגדר יתומים וכדברי הפנים מאירות.

חושן משפט

שאלה: ראובר הגיע לשדה התעופה כדי לטוס לארצות הברית, במגרש החניה ביקש מסבל להוליך את מזוודותיו למקום מסוים בטרמינל תמורת שכר, התעכב ראובר בחניה וכשהגיע לטרמינל לא מצא את הסבל, אך ידע שעדיין הסבל נמצא בשטח שדה התעופה, ראובר רואה שבעוד כמה דקות המטוס ממריא ואם ימשיך לחפש את הסבל יפסיד את הטיסה ומאידך יסיא אם לא יחפש עכשיו לא יוכל למצוא ולשלם לסבל בזמן אחר, מה עלי לעשות האם לחפש את הסבל כדי לשלם שכר פעולתו או דלמא לא אמור להפסיד את הטיסה בשביל זה ?

תשובה: פסק השו"ע (בחו"מ שלט"א) מי שלא משלם לפועל את שכרו כאלו נוטל נשמתו ועובר בעשה (ביומו תתן שכרו) וחמישה לאוין (לא תגזול, בל תלין, לא תעשוק...) ומבואר ברמ"א (או"ח תרנ"ו) שכל אדם צריך להפסיד עד חמישית מנכסיו כדי שלא יעבור על מצות עשה וכן צריך להפסיד את כל נכסיו כדי שלא יעבור על "לא תעשה" (ונחלקו החת"ס (שם) ורעק"א (יו"ד קנז) האם קאי גם על לאו שעובר בשב ואל תעשה שצריך להפסיד את כל נכסיו או רק חמישית מנכסיו). על כל פנים לנידו"ד כיון ששוי הכרטיס טיטה זה פחות מחמישית מנכסיו צריך ראובר לחפש את הסבל כדי שלא יעבור בעשה ובחמישה לאוין אף שמפסיד את הכרטיס טיטה. אמנם אם מה שלא מוצא את הסבל לא בגלל שהתעכב בחניה וכד' אלא משום אשמת הסבל שלא נשאר לחכות שם אין צריך להפסיד ולחפשו כי מעיקרא לא השתעבד ראובר לזה שיצטרך לחפש. (ע"פ משפטי התורה)

עיון הפרשה

עבד עברי

מבואר בתורה שיהודי שגנב ואינו מסוגל להשיב את הרכוש הגנוב או את עלותו, נמכר על ידי בית הדין לעבד לשש שנים אמנם התורה מאוד שמרה על זכויותיו וכבודו של העבד ולכן אין מוכרים אותו בפרהסיא אלא בצנעה ודרך כבוד. וכן אסור לעבוד בו בפרך. וכן אסור לישראל שקנהו להעבידו בדברים בזויים שהם מיוחדים לעשיית העבדים. וכן חייב האדון לדאוג לעבד למזון, שתייה ולמגורים נאותים הזהים לרמת חייו של האדון. ואם השוויון הוא בלתי אפשרי והביריה היא בין העדפת האדון להעדפת העבד - העבד מקבל את ההעדפה. ועוד שהאדון חייב במזונות אשתו וילדיו של העבד. וגם כשיוצא צריך לתת מענק שחרור לעבד מצאן גורן ויקב בסכום של שלושים סלעים (שהו היה סכום גדול שהיו יכולים לקנות כ 12 דונם של שדה חקלאית - ב"ב קב' ב') עד שאמרו חז"ל כל הקונה עבד כקונה אדון לעצמו.

פרשת זו מעלה תמיהות רבות .א. למה ראתה התורה לנכון להעניש את הגנב במכירתו לעבד הרי התורה בדרך כלל מתנגדת לעבדות של יהודי, משום שזה נוגד את העבדות לה' כדכתיב "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם" ולא עבדים לעבדים. ולמה לא הענישה התורה את הגנב כמו שמענישים היום בכל העולם בהכנסה לבית הכלא או כמו המוסלמים שחותכים את ידו של הגנב.

ב. ועוד למה התורה חסה כל כך על כבודו וצערו של העבד הרי הגנב זה אדם שפל שגנב את רכוש הזולת וביותר שהרי הגנב נערך להתקיף את העומד מולו עד כדי רציחה ושפיכות דמים וכמו שהתורה אומרת "אם במחתרת ימצא הגנב והוכה דמים אין לו" שהבא להרוג השכם להרוג אם כן למה התורה הקפידה כל כך על כבודו וצערו ?

ונראה שהביאור הוא שהמטרה במכירה לעבד זה לא עונש אלא דרך תיקון לגנב, וכיון שמה שגרם לו לגנוב ולהגיע לחוסר כבוד עצמי, על פי רוב נבע מחוסר מעש ומצורך לפרנסה או משום שגדל בסיבה רעה לכן אמרה התורה שימכרו אותו לעבד שעל ידי זה לא יהיה משועמם וגם על ידי זה יתרחק מהסיבה הרעה שהיה רגיל בה וגם שיהיה מסודר כלכלי אז יוכל לתקן את עצמו ולהיות אדם הגון וישר, ועיקר התיקון נעשה על ידי שהאדון יחזיר לו את הכבוד העצמי שלא יהיה אדם שפל ובזוי ולכן התורה מצוה שהמכירה תהיה בכבוד ולא לתת לו עבודת עבד ולא עבודת פרך אלא לדאוג לצרכים שלו ולכבודו אפילו יותר מהאדון, ואז כשיוצא אחר שש שנים אדם מכובד... ומקבל מענק שחרור לא יחזור לסורו.

אבל אם היו מכניסים את הגנב לבית כלא זה רק עונש, אך לא גורם לו תיקון עצמי אלא להיפך לקלקול נוסף שהרי פוגש בבית כלא עוד גנבים ולומד ממעשיהם ואז יוצא גנב עוד יותר גדול ומתוחכם וכמו שלצערנו אנו רואים היום...

וכן מה שהמוסלמים חותכים את ידו של הגנב גם כן אינו פתרון שהרי גנב מקצועי ובעל נסיון יכול לשמש לראש כנופיה גם שהוא ללא ידיים, ולכן ראתה התורה לנכון למכור את הגנב לעבד לא כדי להענישו אלא כדי שיתקן את דרכיו הרעים.

העלון השבת מוקדש : להצלחה ולישועה : מיכאל רחמים בן בריז'ט הי"ו

להקדשת העלון ניתן להתקשר 054-8442663

אגדות חז"ל

"ואלה המשפטים"

מצינו בחז"ל במדרש נחומא (משפטים ב') מעשה ברבי אסי כשהיה מסתלק מן העולם נכנס בן אחוחו אצלו, מצאו שהוא בוכה אמר לו רבי מפני מה אתה בוכה ?

יש תורה שלא למדת ולימדת ? הרי תלמידך יושבים לפניך !!
יש גמילות חסדים שלא עשית ועל המידות הטובות שיש בך שהיית מתרחק מן הדינין ולא נתת רשות לעצמך להתמנות על הצבור.

אמר לו בני על זה אני בוכה שמא על דין וחשבון שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל ולא עשיתי.

ויש להבין על מה הוצרך לבכות עבור זה הלא נפטר מן אחריות הדיינות שהוא אחריות גדולה ועל מה שלא התמנה על הציבור ישמח שהרויח ללמוד עוד תורה בשקט ובשלווה ?

והביאור בזה הוא דלהיות דיין ושופט הן אמת שזה אחריותו גדולה היא מכל מקום מעלתו גדולה מאוד כמו שאמרו חז"ל מכילתא יתרו (פ"ב, הובא ברש"י שם) **שכל דיין הדין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום נמצא דכל שעה בבית הדין נחשבת י"ב שעות של עסק התורה וע"ז בכה רב אסי שלא זכה לזה שיחשב לימודו כפול י"ב.**

וביותר אמרו חז"ל במדרש פרשת משפטים (שמו"ר ל יג) מאי דכתיב "ואיש תרומות יתירסנה" זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות ויתום ואלמנה הולכין אצלו שיעשה דין ביניהן והוא אומר להן עסוק אני במשנתי איני פנוי אמר לו האלוקים מעלה אני עליך כאלו החרבת את העולם לכך נאמר ואיש תרומות יתירסנה.

וכן הבעל הטורים על הפסוק " וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמַע לְפָנֶיךָ" יש בפסוק ה' תיבות לרמוז מה שאמרו חז"ל כל הדין דין אמת לאמתו כאלו קיים ה' חומשי תורה, וכאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית רואים כמה גדולה מעלת הדיין שדין דין אמת ולכן בכה וחשש רב אסי שמא הפסיד מעלות אלו.

פנינים מהפרשה

"רק שבתו יתן ורפא ירפא"

בגמ' ברכות דף ס' איתא תנא דבי ר' ישמעאל ורפא ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות ופרש"י שמסברא היה אסור ללכת לרופא שהקב"ה עושה את האדם חולה והאדם הולך להתרפאות קמ"ל שניתנה רשות לרופא לרפאות, משמע שאדם חולה צריך ללכת לרופא.

בילקוט שמעוני (משלי רמז תתקנד) כתוב דרש רבי פנחס בר חמא מי שיש לו צער או חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה", עכ"ל. ופסק הרמ"א אהלכה בשם הנימוקי יוסף, וז"ל (יו"ד סי' שלי"ה סעי' י') שמי שיש לו חולה בביתו, ילך אצל חכם שבעיר שיבקש עליו רחמים,

אם כן אדם חולה האם צריך ללכת לרופא או לחכם ?

השו"ע (יו"ד סי' שלו סעי' א) פסק "ניתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא ובכלל פיקוח נפש הוא ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים ואפילו יש לו מי שירפאנו שלא מן הכל אדם זוכה להתרפאות".

ובט"ז (שם ס"ק א) הקשה, למה פתח בלשון רשות וסיים בלשון מצוה, אם יש מצוה לרפאות אין זו רשות לרופא אלא חובה? ותירץ "דרפואה האמיתית היא ע"פ בקשת רחמים דמשמא יש לו רפואה כמו שכתוב "מחצתי ואני ארפא", אלא שאין האדם זוכה לכך אלא צריך לעשות רפואה ע"פ טבע העולם והוא יתברך הסכים על זה ונתן הרפואה ע"י טבע הרפואות, וזהו נתינת רשות של הקב"ה וכיון שכבר בא האדם לידי כך יש חיוב על הרופא לעשות רפואתו" וסיים הט"ז "וע"כ הוה האידנא חיוב בדבר ומצוה היא כיון דלפי מעשה האדם חיותו תלוי בכך". ולכן יש לומר שלפני שהולך לרופא שילך לחכם שיתפלל עליו כדי שייטעהו משמים שהרופא יתן לו את התרופה והטיפול הצריך לו.

"אלה המשפטים אשר תשים לפניהם"

בזהר הקדוש נאמר כי כל תורת הגלגולים נמצאים בפסוק זה פעמים שאדם יש לו משפט ובטוח הוא שיצא זכאי בדין, ולבסוף יוצא חייב במשפט. האדם מרים את ידיו כלפי מעלה ושואל: "השופט כל הארץ לא יעשה משפט?" ואומר **הזהר הקדוש** דע לך שאם יצאת חייב, סימן שהיה לך חוב כלפי אותו אדם מגלגול קודם.

וזה שאומרת התורה: ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, מהגלגול הקודם, כנראה שבגלגול הקודם עשקת את חברך וכעת חזרת בגלגול כדי לתקן זאת. יש דין ויש דיין, העולם לא הפקר, זה נקרא תורת הגלגול. וזה מסביר כיצד תינוקות שלא חטאו ובכל זאת לפעמים סובלים... ונפטרים רח"ל וכן כל מיני צרות שבאות על האדם ל"ע הרבה פעמים זה חשבונות מגלגולים קודמים.

מחשבה טובה

להפוך מר למתוק

בני ישראל יודעים היטב את מעמדו ומצבו העגום של מי שהוא עבד, שהרי לא מכבר יצאו ממצרים מבית עבדים. שם טעמו את המרירות הנוראה של מי שמרות אדונו עליו ואין לו שום זכות ואפשרות להחליט שום דבר על חייו. אין לו ממון משלו וכל כוחו וזמנו משועבדים עולמית לאדונו. גם בני ביתו כולם משועבדים לרצון האדון ולתועלתו. בעצם הוא קניין גמור ומחלט לאדונו משל היה שורו או חמורו.

פרשת משפטים שנאמרה מיד אחר מעמד סיני, פותחת בדיני "עבד עברי". זה העבד נמכר על ידי בית דין משום שגנב, ועתה אין ביכולתו לשלם כנגד הגניבה שמחייבת תשלום יותר מערך העבד עצמו, או שהיא כערכו בדיוק (שהרי לפי ההלכה אם הוא שווה יותר ממה שצריך לשלם, לא מוכרים אותו). הקב"ה מצווה כמה מצוות בעניין העבד ובהם - עבד עברי ימכר רק לשש שנים ואח"כ יצא לחפשי. עוד מצווה אדונו לפרנס גם את העבד וילדיו. האדון חייב לתת לעבד רמת חיים דומה לרמת החיים של האדון. אסור להעבידו בפרך. אין למכרו בדרך בזיון. למעשה העבד העברי לא הופך לקניינו של האדון אלא רק לצורך עבודתו, אבל אינו קניין מוחלט לכל דבר ומוגבל גם כן בזמן.

והנה אע"פ שמדובר במי שירד לשפל מוסרי שגונב מחברו, והרי אדם זה גנב לא רק כדי להשיב רעבונו, שבזה יש לרחם עליו למרות שעבר עבירה, אלא גנב גניבה כל כך גדולה ששוויה כנגד ערך כולו או יותר, מכל מקום הקב"ה מצווה להקפיד על כבודו ולשמור על מעמדו שאע"פ שמשועבד למלאכת אדונו, עדיין אין עליו בעלות גמורה וסופו לצאת לחפשי.

ונראה הטעם לזה משום שבני ישראל נעשו עבדי ה' ביציאת מצרים ובפרט במתן תורה, ובזה כל אחד ואחד מישראל זכה לחשיבות יתירה, ואפילו אם ירד ח"ו לשפל מדרגה רוחנית, לא נסתם עליו הגולל וראוי לשוב ולעלות לרמה הראויה לו בהיותו חלק מעם ה'. כי יש בכוח התורה והמצוות, שעם ישראל קבל עליו במעמד סיני, להפוך מר למתוק ולהקים מעפר דל.

מאת אבי מורי הרה"ג אפרים כהן שליט"א ר"מ בישיבת לב אליהו ירושלים.

תגובות, והקדשות לרפואה הצלחה ועיכוי נשמה ניתן לפנות במייל y8442663@gmail.com ונחזור אליכם.

לע"נ הרב משה מאיר בן שולמית סול, לע"נ שולמה בת שמחה, לע"נ אהובה בת פרחא לע"נ יוסף בן חבבה

ניתן להוריד עלון זה מאתר "לדעת" או מאתר "דרשו" ועוד...

עיצוב חן מויאל c052713492@gmail.com